

GENÇLİK VE MADDE BAĞIMLILIĞI
İlçe ve Mahalle Bazlı Sorun Tespiti ve Öneriler Raporu

Bağlar, Bismil, Silvan, Ergani (Diyarbakır) ve Derik (Mardin)

SAMER SAHA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

1. Giriş, Kapsam ve Yöntem

Bu rapor; Diyarbakır'a bağlı Bağlar, Bismil, Silvan ve Ergani ilçeleri ile Mardin'e bağlı Derik ilçesinde SAMER Saha Araştırmaları Merkezi tarafından 15-29 yaş aralığındaki gençlerle yürütülen 'Gençlik ve Madde/Sigara/Alkol Bağımlılığı Saha Araştırmaları' kapsamında toplanan anket verilerini ve anketör/koordinatör gözlem notlarını bir araya getirerek, ilçe ve mahalle düzeyinde somut sorun tespiti yapmayı ve buna karşılık gelen öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Kaynak belgeler iki türdedir: nicel anket sonuçlarını SPSS analizleriyle sunan 'Saha Çalışma Raporları' ve anketörlerin/koordinatörlerin sahada topladığı serbest metin gözlemlerini mahalle bazında derleyen 'Gözlem Notları/Anketör Değerlendirme Raporları'. Bu raporda her iki veri türü birlikte değerlendirilmiş; mahalle bazlı bulgular tablolar halinde özetlenmiş, ilçe geneline ilişkin öncelikli öneriler ayrıca listelenmiştir.

İlçe	Saha Tarihi	Örneklem	Mahalle Sayısı
BAĞLAR	31 Ağustos–4 Eylül 2024	600 genç (15-29 yaş)	12
BİSMİL	1-2 Temmuz 2026	519 genç (15-29 yaş)	15
SİLVAN	19-22 Nisan 2025	414 genç (15-29 yaş)	11
DERİK (Mardin)	26-27 Nisan 2025	361 genç (15-29 yaş)	10
ERGANİ	2-3 Kasım 2024	500 genç (15-29 yaş)	14

Not: Raporda yer alan yüzdeler ve nicel bulgular ilgili ilçenin saha çalışma raporundan; mahalle bazlı sorun/öneri tespitleri ise anketör ve koordinatör gözlem notlarından derlenmiştir. Aşağıdaki bölümlerde her ilçe için önce kısa bir genel değerlendirme, ardından mahalle bazlı sorun-öneri tablosu ve son olarak ilçe geneline yönelik öncelikli öneriler sunulmaktadır.

Bağlar ilçesinde **12 mahallede** toplam **600 genç** ile görüşülmüş; görüşmecilerin %53,3'ü Erkek, %46,7'si Kadındır.

Silvan ilçesinde **11 mahallede** toplam **414 genç** ile görüşülmüş; görüşmecilerin %59,2'si Erkek, %40,8'i Kadındır.

Ergani ilçesinde ise **14 mahallede** toplam **500 genç** ile görüşülmüş; görüşmecilerin %58'i Erkek, %42'si Kadından oluşmaktadır.

Bismil ilçesinde **14 mahallede** toplam **519 kişi** ile görüşülmüş; görüşmecilerin %54'ü Erkek ve %46'sı Kadın'dır

Derik ilçesinde **10 mahallede** toplam **361 kişi** ile görüşülmüş; görüşmecilerin; 61,5'i Erkek, %38,5'i Kadın'dır.

Diyarbakır kent merkezi ve araştırma kapsamındaki diğer ilçe yerleşimleri, Ülkenin son kırk yılına damga vuran silahlı çatışma, zorunlu yerinden edilme, hızlı ve plansız kentleşme, ekonomik eşitsizlikler ve toplumsal dönüşüm süreçlerinden derinden etkilenmiştir. Bu nedenle gençler arasında madde bağımlılığı olgusunu yalnızca bireysel davranışlar ya da aile içi dinamikler üzerinden açıklamak, sorunun tarihsel ve yapısal boyutlarını göz ardı eden indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Araştırma bulgularının sağlıklı biçimde yorumlanabilmesi için gençlerin yetiştiği toplumsal bağlamın dikkate alınması gerekmektedir.

1990'lı yıllarda yoğunlaşan silahlı çatışmalar ve buna eşlik eden zorunlu yerinden edilmeler, bölgenin demografik yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Kırsal alanlardan kent merkezlerine yönelen kitlesel göç hareketleri, özellikle Diyarbakır kent merkezinde nüfus artışını hızlandırmış; ancak bu süreç yeterli konut, eğitim, istihdam ve sosyal hizmet altyapısıyla desteklenememiştir. Sonuç olarak birçok aile, ekonomik ve sosyal açıdan kırılgan mahallelerde yaşam kurmak zorunda kalmış; yoksulluk, kayıt dışı istihdam ve kamusal hizmetlere erişim sorunları kuşaklar boyunca yeniden üretilmiştir.

Bu tarihsel süreç yalnızca fiziksel mekânı değil, toplumsal ilişkileri de dönüştürmüştür. Köy yaşamının dayanışma ağlarından kopan aileler, kentte çoğu zaman zayıf sosyal sermaye ile yaşamlarını sürdürmeye çalışmış; geleneksel denetim mekanizmalarının çözülmesiyle birlikte gençlerin sosyalizasyon süreçleri önemli ölçüde değişmiştir. Araştırma kapsamında gözlenen mahallelerin önemli bir kısmında görülen kamusal alan yetersizliği, eğitimden kopuş, işsizlik ve sosyal dışlanma, bu dönüşümün günümüzdeki yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Bunun yanında, uzun yıllar devam eden silahlı çatışma ortamı ve güvenlik odaklı uygulamalar, yalnızca doğrudan şiddete maruz kalan bireyleri değil, çatışma atmosferinde büyüyen kuşakların gündelik yaşamını da etkilemiştir. Çocuklar ve gençler, yaşamlarının önemli bir bölümünü belirsizlik, güvenlik kaygısı, toplumsal kutuplaşma ve siyasal gerilimlerin gölgesinde geçirmiştir. Bu durumun eğitim süreçleri, psikososyal gelişim, aidiyet duygusu ve gelecek beklentileri üzerinde uzun vadeli etkiler yaratabileceği, çatışma sonrası toplumlara ilişkin uluslararası literatürde de tartışılmaktadır. Bu rapor, söz konusu tarihsel bağlamı gençlerin yaşam deneyimlerini şekillendiren önemli bir etken olarak değerlendirmekte; ancak bireysel davranışları tek bir nedene indirgememektedir.

Bu çerçevede Johan Galtung'un "yapısal şiddet" yaklaşımı açıklayıcı bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Galtung'a göre şiddet yalnızca fiziksel zarar veren eylemlerden ibaret değildir; insanların eğitim, sağlık, istihdam ve güvenli yaşam olanaklarına eşit biçimde erişememesi de yapısal şiddetin bir biçimidir. Araştırmada tespit edilen eğitimden kopuş, işsizlik, kamusal hizmetlerin yetersizliği, güvenli sosyal alan eksikliği ve psikososyal destek mekanizmalarındaki sınırlılıklar, gençlerin yaşam fırsatlarını daraltan yapısal eşitsizlikler olarak değerlendirilebilir.

Pierre Bourdieu'nün habitus kavramı da araştırma bulgularının yorumlanmasına katkı sağlamaktadır. Habitus, bireylerin içinde yetiştikleri toplumsal koşulların zamanla düşünme, hissetme ve davranma biçimlerine dönüşmesini ifade eder. Uzun süreli yoksulluk, mekânsal dışlanma, sınırlı eğitim olanakları ve gelecek

belirsizliği, gençlerin gündelik pratiklerini ve yaşam beklentilerini biçimlendirebilir. Bu nedenle bağımlılık, yalnızca bireysel bir tercih olarak değil; belirli tarihsel ve toplumsal koşullar içinde oluşan yaşam stratejileriyle ilişkili karmaşık bir olgu olarak ele alınmalıdır.

Bourdieu'nün sermaye kuramı açısından bakıldığında ise araştırma kapsamındaki birçok mahallede ekonomik sermayenin yanı sıra kültürel ve sosyal sermaye birikiminin de sınırlı olduğu görölmektedir. Eğitim olanaklarına erişimde yaşanan güçlükler, kültürel etkinliklerin yetersizliği, istihdam fırsatlarının sınırlı olması ve kurumsal destek mekanizmalarının zayıflığı, gençlerin toplumsal hareketlilik imkanlarını azaltmaktadır. Bu durum, kuşaklar arası eşitsizliklerin yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır.

Araştırmanın bulguları aynı zamanda Loïc Wacquant'ın "ileri marjinallik" yaklaşımıyla da ilişkilendirilebilir. Wacquant, uzun süreli yoksulluğun belirli mahallelerde yoğunlaşmasının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda mekânsal ve sembolik dışlanma yarattığını belirtmektedir. Araştırma kapsamında bazı mahallelerin riskli veya "tehlikeli" alanlar olarak algılanması, bu mahallelerde yaşayan gençlerin eğitim, istihdam ve toplumsal katılım olanaklarını dolaylı biçimde etkileyebilmektedir.

Dolayısıyla bu araştırma, gençler arasında madde kullanımını yalnızca bireysel sağlık sorunu olarak değil; tarihsel çatışma deneyimi, zorunlu yerinden edilme, plansız kentleşme, yapısal eşitsizlikler, kuşaklar arası yoksulluk, sınırlı sosyal sermaye ve mekânsal dışlanmanın kesişiminde ortaya çıkan çok boyutlu bir toplumsal olgu olarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, bağımlılıkla mücadelenin yalnızca güvenlik veya tedavi politikalarıyla sınırlı kalmaması; eğitim, sosyal koruma, gençlik politikaları, psikososyal destek, istihdam ve yerel kalkınmayı kapsayan bütüncül bir stratejiye dayanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Gençler arasında uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımının yaygınlaşması, günümüzde yalnızca halk sağlığını ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkmış; toplumsal bütünleşme, eğitim, istihdam, kentleşme, güvenlik ve sosyal politika alanlarını doğrudan etkileyen çok boyutlu bir toplumsal risk alanına dönüşmüştür. Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Birliği'nin gençlik politikalarına ilişkin değerlendirmelerinde de vurgulandığı üzere, bağımlılık olgusu bireysel davranışlarla açıklanabilecek sınırlı bir sorun değil; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel koşulların etkileşimiyle ortaya çıkan yapısal bir olgudur. Bu nedenle bağımlılıkla mücadelede yalnızca arzın azaltılmasına veya güvenlik tedbirlerine dayanan yaklaşımlar kalıcı sonuçlar üretmemekte; koruyucu sosyal politikalar, eğitim, psikososyal destek, istihdam ve güvenli kamusal alanların birlikte ele alındığı bütüncül stratejiler daha etkili sonuçlar vermektedir.

Ülkede de genç nüfusun yoğun olduğu kentlerde bağımlılık olgusu, yoksulluk, eğitimden erken kopuş, işsizlik, sosyal dışlanma ve kamusal hizmetlere erişimde yaşanan eşitsizliklerle birlikte değerlendirilmektedir. Özellikle sosyo-ekonomik açıdan kırılgan bölgelerde gençlerin karşı karşıya kaldığı riskler birbirini besleyen bir döngü oluşturmaktadır. Eğitim sisteminden uzaklaşan, düzenli istihdam olanaklarına erişemeyen ve güvenli sosyal alanlardan yoksun kalan gençler, uzun süre denetimsiz kamusal alanlarda zaman geçirmekte; bu durum akran etkisi, maddeye erişim ve suç ağlarıyla temas riskini artırmaktadır.

Bu araştırmanın yürütüldüğü Diyarbakır'ın Bağlar, Bismil, Ergani ve Silvan ilçeleri ile Mardin'in Derik ilçesi, yüksek genç nüfus oranına sahip olmasının yanında farklı düzeylerde ekonomik kırılganlık, işsizlik, eğitimden kopuş ve sosyal hizmetlere erişim sorunlarının birlikte gözlemlendiği yerleşim alanlarıdır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, bağımlılık olgusunun yalnızca bireysel tercihler üzerinden açıklanamayacağını; mahalle ölçeğinde şekillenen sosyal çevre, fiziksel mekân, kamusal hizmetlerin niteliği ve yerel yaşam koşullarının bağımlılık riskini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Özellikle metruk yapılar, yetersiz aydınlatılmış parklar, denetimsiz açık alanlar, okul çevreleri ve gençlere yönelik sosyal faaliyetlerin sınırlı olduğu mahallelerde risk yoğunlaşmasının belirgin olduğu görülmektedir.

Araştırmanın dikkat çekici yönlerinden biri, nicel anket bulgularının saha gözlemleriyle birlikte değerlendirilmiş olmasıdır. Bu yaklaşım yalnızca madde kullanım oranlarını ortaya koymakla kalmamış; kullanımın hangi mekânlarda yoğunlaştığını, hangi yaş gruplarında erken başladığını, mahalle sakinlerinin risk algısını, kadınların ve çocukların kamusal alan deneyimlerini, yerel hizmetlere ilişkin beklentileri ve mahallelerin fiziksel koşullarını birlikte analiz etme olanağı sağlamıştır. Böylece bağımlılık olgusu yalnızca bireysel davranışlar üzerinden değil; sosyal çevre, mekânsal düzen ve kamusal hizmetler bağlamında çok boyutlu biçimde değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları incelendiğinde ilçeler arasında bazı farklılıklar bulunsa da ortak risk alanlarının büyük ölçüde benzer olduğu görülmektedir. Erken yaşta maddeyle tanışma, eğitimden kopuş, işsizlik, kamusal alanların yetersizliği, parkların ve metruk yapıların risk alanlarına dönüşmesi, psikososyal destek hizmetlerinin sınırlılığı ve mahalle ölçeğinde güvenlik algısındaki zayıflama araştırmanın öne çıkan ortak bulguları arasındadır. Bunun yanında gençlerin önemli bir bölümünün bağımlılığı yalnızca bireysel bir tercih olarak değil; sosyal çevre, ekonomik koşullar ve yaşam fırsatlarının sınırlılığı ile ilişkili bir sorun olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

Mahalle bazlı analizler, aynı ilçe içerisinde dahi bağımlılık riskinin homojen dağılmadığını ortaya koymaktadır. Bazı mahallelerde fiziksel çevre koşulları, bazı mahallelerde okul çevresi, bazı mahallelerde ise ekonomik kırılganlık veya sosyal dışlanma daha belirgin risk faktörü olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, bağımlılıkla mücadelede tek tip uygulamaların yeterli olmayacağını; mahallelerin ihtiyaçlarına göre farklılaştırılmış, yerel veriye dayalı politika geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla araştırma, yalnızca mevcut durumu tespit eden bir saha çalışması olmanın ötesinde, yerel yönetimler, merkezi idare, eğitim kurumları, sağlık sistemi ve sivil toplum kuruluşları için mahalle ölçeğinde uygulanabilir politika geliştirme potansiyeli taşımaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ayrıca bağımlılık ile kamusal mekân arasındaki güçlü ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Özellikle yeterli aydınlatmaya sahip olmayan parklar, kullanılmayan kamu yapıları, deprem sonrası boşalan binalar, terk edilmiş alanlar ve okul çevreleri birçok mahallede ortak risk mekânları olarak tanımlanmıştır. Buna karşılık gençlerin güvenli biçimde zaman geçirebileceği kültürel, sanatsal ve sportif alanların sınırlı olması, kamusal alan kullanımında alternatiflerin zayıf kaldığını göstermektedir. Bu nedenle

bağımlılıkla mücadele yalnızca güvenlik önlemleriyle değil; güvenli kamusal alanların yeniden üretilmesiyle de doğrudan ilişkilidir.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, bağımlılıkla mücadelede tedavi hizmetlerine erişimin ve psikososyal destek mekanizmalarının sınırlı olmasıdır. Madde kullanan gençlerin önemli bölümünün profesyonel destek almamış olması, ailelerin ise çoğu zaman destekleyici değil cezalandırıcı veya durumu gizlemeye yönelik tutumlar sergilemesi, erken müdahale mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda saha bulguları, gençlerin önemli bir kısmının sosyal destek, psikolojik danışmanlık, eğitim ve istihdam olanaklarını bağımlılıkla mücadelede öncelikli çözüm alanları olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

2. BAĞLAR İLÇESİ

Genel Değerlendirme

Bağlar'da görüşmecilerin %63,3'ü hayatı boyunca en az bir kez sigara içtiğini, madde deneyenlerin toplamda %72,2'sinin 17 yaş ve altında ilk kez maddeyle tanıştığını bildirmiştir. Görüşmecilerin büyük kısmı boş zamanını internet/sosyal medya ve arkadaş ortamında geçirdiğini, sanatsal/sportif etkinliklere neredeyse hiç zaman ayırmadığını belirtmiştir. Anketörlerin mahalle gözlemleri; metruk yapılar, denetimsiz parklar, silahlı çatışma, çeteleşme ve dezavantajlı grupların madde ticaretine araç edilmesini ilçenin ortak sorunları olarak öne çıkarmaktadır.

Mahalle Bazlı Sorun Tespiti ve Öneriler

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Yunus Emre	– Depremzede/metruk evler madde kullanım ve satış mekânı – Akşamları güvensiz sokaklar; hırsızlık, silahlı çatışma – Fuhuş iddiaları; dezavantajlı gruplara yönelik damgalama – Kentsel dönüşüm talebi karşılanmamış	– Metruk yapıların yıkımı/ıslahı – Gece devriyesi ve aydınlatmanın artırılması – Kentsel dönüşümün hızlandırılması
5 Nisan	– Karacadağ Cad. eğlence mekânlarında silahlı çatışma, madde alım-satımı – Evde bile can güvenliği endişesi	– Sorunlu eğlence mekânlarının denetimi/kapatılması – Silahla ilgili caydırıcı kolluk müdahalesi
Şeyh Şamil	– Kullanım yaşı düşük; ödeme yapmadan madde temini (borç/başka yöntem) – AMATEM tedavisi görüp yine kullanan vakalar – Liseyi bırakıp çalışmaya başlayan gençler – Kesici/delici alet ve küçük yaşta silah taşıma	– Damgalanmadan uzak, erişilebilir tedavi takip mekanizması – Gençlere yönelik sosyal aktivite alanı – Silah taşımaya karşı caydırıcı denetim
Yeniköy	– Madde dışardan temin ediliyor; küçük yaşta cezaevine giren çocuklar – Gençlerde işsizlik – Hayvan pazarı yerine park talebi	– İstihdam programları – Hayvan pazarının kaldırılıp park yapılması
Körhat	– Aleni bir şekilde madde alışverişi ve madde kullanımı – Çeteleşme faaliyetleri – Metruk mekânların yıkılması talebi	– Metruk yapıların yıkımı – Gençlere istihdam alanı

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Mevlana Halid	– Sokak ortasında madde kullanımı - Esrar, sentetik uyuşturucular (metamfetamin vb.), sentetik haplar, lyrica ve kokain kullanılan madde çeşitleri. -Yetersiz aydınlatma, metruk binalar ve denetimsiz alanlar madde kullanımının gizli şekilde gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır.	– Aydınlatma – Mahallede muhtar, okul yönetimi, aile temsilcileri, gençlik çalışanları, sağlık çalışanları ve belediye birimlerinden oluşan mahalle izleme ekipleri oluşturulmalıdır. -Metruk binaların envanteri çıkarılmalı. - Yıkım veya rehabilitasyon süreçleri hızlandırılmalı. - Boş alanlar spor, kültür ve sosyal faaliyet alanlarına dönüştürülmeli.
Kaynartepe	– Sokak aralarında yaygın satış/kullanım; yoğun esrar kokusu – Silahlı çatışma; esrarın normalleştirilmesi (yaklaşık 3 kişiden 1'i kullanıyor) – Kırık sokak lambaları; güvensiz parklar – Genç işsizliği – Kiraathane ve parklarda sosyalleşme	– Aydınlatmanın onarılması ve sürekliliği – Parkların güvenli hale getirilmesi – Esrar/kimyasal ayrımı gözetmeyen kapsamlı önleme çalışması -Gençlere yönelik meslek edindirme kursları, -Staj ve iş bağlantı programları, -Yerel işletmelerle istihdam projeleri, -Genç girişimcilik destekleri artırılmalıdır
Selahattin Eyyubi	– Sigara/alkol yaygın; esrar ve hap-ecstasy kullanımı – Madde başka mahallelerden (Kaynartepe, Dörtöy) temin ediliyor	– Bölgeler arası koordineli denetim
Bağcılar	– Millet Parkı'nda yoğun satış; 10 yaşındaki çocuklarda hap kullanımı – Her gün silahlı olay/çatışma – Kadınlar güvenlik nedeniyle akşamları dışarı çıkamıyor – Sosyal aktivite yetersizliği	– Park güvenliğinin sağlanması (bank, aydınlatma) – Gençlere kurs/istihdam desteği – Kadınlar için güvenli akşam sosyalleşme imkânı
Alıpaşa	– Düşük eğitim ve gelir düzeyi; sorunlarla baş etmede alkol/maddeye yönelme – Temizlik ve yeşil alan memnuniyetsizliği	– Temizlik/yeşil alan hizmetlerinin iyileştirilmesi – Eğitim ve gelir destekli önleme programları
Fatih	– Kullanım ve satış çok yaygın; sokakta alenen kullanım – Çocukluktan başlayan sigara-alkol-madde normalleşmesi – Genç kadınlarda güvenlik kaygısı	– Yoğun bölgesel müdahale programı – Kadınlar için güvenli mahalle çalışması- Ev ziyaretleriyle riskli durumlar takip edilmeli.-Aile içi iletişim programları uygulanmalı.

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Muradiye	– Satış kullanımdan daha yoğun; kolluk yoğunluğuna rağmen satış devam ediyor – Temizlik, yeşil alan, güvenli çocuk oyun alanı eksikliği	– Kolluk stratejisinin etkinleştirilmesi (sayı değil hedefli denetim) – Temizlik ve oyun alanı yatırımı -Ailelere yönelik ücretsiz danışmanlık merkezleri kurulmalı. -Anne-babalara erken belirtileri fark etme eğitimleri verilmeli. İlçede danışmanlık noktaları oluşturulmalı. -Tedaviye yönlendirme mekanizmaları güçlendirilmeli. -Tedavi sonrası sosyal hayata dönüş desteklenmeli. -Eski kullanıcıların tekrar bağımlılığa dönmesini önleyecek takip sistemi kurulmalı.

İlçe Geneli Öncelikli Öneriler

- Metruk/boş binaların tespit edilip yıkılması veya güvenlik gözetimine alınması
- Parklarda aydınlatma, kamera ve düzenli devriye ile güvenli hale getirilmesi
- Gençlere yönelik istihdam, mesleki kurs ve sosyalleşme merkezlerinin (Bağlar geneli) artırılması
- Damgalamadan uzak, erişilebilir tedavi/danışmanlık merkezleri
- Kadınların akşam saatlerinde güvenli hareket edebileceği aydınlatma ve devriye programı
- Silahlanma ve çeteleşmeye karşı toplumsal bilinçlendirme ve caydırıcı kolluk yaklaşımı
- Mahallelerde riskleri erken tespit edecek yerel izleme ve destek mekanizmaları kurulmalıdır.
- Madde kullanımına elverişli terk edilmiş yapılar temizlenmeli, güvenli sosyal alanlara dönüştürülmelidir.
- Gençlerin boş zamanlarını değerlendirebileceği ücretsiz spor, kültür ve eğitim alanları artırılmalıdır.
- Öğrencilere ve ailelere yönelik bağımlılık farkındalığı ve erken müdahale programları güçlendirilmelidir.
- Ailelere bağımlılığı fark etme, önleme ve müdahale etme konusunda danışmanlık sağlanmalıdır.
- Gençlerin ekonomik ve sosyal hayata katılımını artıracak meslek edindirme ve istihdam projeleri geliştirilmelidir.
- Bağımlılık yaşayan kişilerin tedaviye erişimi kolaylaştırılmalı ve topluma yeniden kazandırılmaları desteklenmelidir.
- Gençlerin sorunlara yönelik çözüm üretme süreçlerine aktif katılımı sağlanmalıdır.
- Uyuşturucuyla mücadelede yalnızca denetim değil, sosyal destek ve önleyici politikalar da uygulanmalıdır.

3. BİSMİL İLÇESİ

Genel Değerlendirme

Bismil'de gençlerin %67'si okula devam edememekte, sigortasızlık oranı %54,6 ile yüksektir. Madde kullanımına başlama yaşı bazı mahallelerde 8-9'a kadar düşmüştür. Parklar ve okul çevreleri (özellikle Ulutürk Ortaokulu) madde satış/kullanımının merkezi haline gelmiştir. Kolluk kuvvetleriyle ilişkilerde hem 'orantısız sert müdahale' hem de 'yetersiz caydırıcılık' algısı bir arada bulunmaktadır. Görüşmecilerin yalnızca %47'si kendini güvende hissettiğini belirtmiştir (erkek %59,3, kadın %39,2).

Mahalle Bazlı Sorun Tespiti ve Öneriler

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Esentepe	– Kullanıma başlama yaşı 8-9'a kadar düşmüş; okul arkasındaki park satış/kullanım merkezi – Madde kullanımı sonucu ölüm/aile içi cinayet vakaları bildirildi – Yunus timi polislerinin çocuklara sert/orantısız müdahalesi – Yoksulluk ve işsizlik madde satışını körüklüyor	– Okul çevresi özel denetim programı – Orantısız güç kullanımının önlenmesi, güven inşası – İstihdam odaklı yoksullukla mücadele
Seyrantepe	– Ekonomik sıkıntı yoğun; parklar dışında sosyal alan yok – Ebeveynler madde konulu ankete katılımı reddediyor (tabu)	– Ücretsiz havuz/halisaha – Ötekileştirilmiş mahalleye öncelikli ekonomik destek
Aralık	– Topraklı yollar, elektrik/su kesintileri; ciddi altyapı eksikliği – Madde kullanımı üzerinden sosyalleşme grupları, kamu malı hırsızlığı (bank demiri vb.) – Kullanım yaşı 11-12	– Acil altyapı yatırımı (yol, elektrik, su) – Toplumsal dayanışma/önleme programları
Şentepe	– Parklar madde kullanım alanına dönüşmüş; kutuplaşma ve hoşgörüsüzlük – Kullanım yaşı ~12 – Çevre temizliği yetersiz	– Güvenlik denetimlerinin artırılması – Temizlik hizmetlerinin iyileştirilmesi
Fırat	– Hijyen sorunu; güvenli oyun/rekreasyon alanı yok – Kız çocukları/gençler için sosyo-kültürel alan eksikliği – Engelli erişilebilirlik eksik – Gece parkları satıcı/kullanıcı merkezi; fuhuş iddiaları	– Yaz kursları ve sosyo-kültürel alan – Engelli erişilebilirlik yatırımı – Meslek edindirme kursları
Fatih	– Akşam/gece parklarda madde kullanımı izlenimi – Sahipsiz sokak hayvanı yoğunluğu	– Park güvenliğinin artırılması – Sokak hayvanı yönetimi

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Sanayi	– Çevre temizliği yetersiz, konteyner eksik – Cadde/sokaklarda madde kullanımı güvenlik endişesi yaratıyor	– Konteyner sayısının artırılması, düzenli temizlik – Kamu düzeni denetimi
Akpınar	– Katılımcıların %95'i parkların madde kullanım alanı olmaktan çıkarılmasını istiyor; ana neden yetersiz aydınlatma – Okul çevresinde motosikletle madde alışverişi	– Park aydınlatmasının acil iyileştirilmesi – Okul çevresi devriye
Dumlupınar	– Alkol kullanımı yaygın; parklarda ciddi madde kullanımı – Ulutürk Ortaokulu çevresinde küçük yaşta madde kullanımı iddiaları – Madde temini için aileye şiddet vakaları	– Ulutürk Ortaokulu çevresinde acil/öncelikli müdahale – Aile içi şiddeti önleyici destek mekanizmaları
Dicle	– Madde yaygınlığı kabul edilse de bireysel kullanım reddediliyor (inkâr eğilimi) – Kolluğun yetersiz önlem aldığı algısı; belediyeye güven kaybı – Kanalizasyon/aydınlatma sorunları – Havuz kompleksine erişimin fiilen ücretli hale gelmesi	– Konser alanı ve spor tesisi – Havuz kompleksi erişiminin gerçek anlamda ücretsiz kılınması – Kanalizasyon/aydınlatma bakımı
Altıok	– Her 5 kişiden 4'ü sigara bağımlısı – Belediye hizmetlerine güven kaybı – Ekonomik yetersizlik madde kullanımının temel nedeni olarak görülüyor	– İstihdam olanaklarının artırılması – Belediye-halk iletişiminin güçlendirilmesi
Ulutürk	– Ulutürk Ortaokulu çevresinde yerleşik torbacılar; öğrenciler madde temin ediyor (esnaf tanıklığı) – Muhtarın pasif kalması – Yol/ulaşım sorunları	– Okul çevresinde acil, hedefli denetim/operasyon – Yerel yönetişimin güçlendirilmesi
Tekel	– Parklarda açık madde kullanımı; sigaranın normalleşmesi – Kız çocukları akşam sokağa çıkmaktan çekiniyor – Temizlik, çiçeklendirme, kaldırım eksiklikleri	– Mesleki eğitim kursları, spor sahaları – Temel belediyeçilik hizmetlerinin iyileştirilmesi
Kurtuluş	– Sınırlı veri toplanabilmiş; ek saha çalışmasına ihtiyaç var	– Takip/derinlemesine saha çalışması planlanmalı

İlçe Geneli Öncelikli Öneriler

- Parklarda aydınlatma ve gözetim altyapısının iyileştirilmesi (öncelik: Esentepe, Şentepe, Fırat, Sanayi, Dumlupınar)
- Ulutürk Ortaokulu başta olmak üzere okul çevrelerinde özel denetim programı
- Gençlere istihdam ve mesleki eğitim imkânlarının artırılması
- Sosyo-kültürel ve sportif alanların mahalle bazında artırılması
- Temizlik/altyapı hizmetlerinin acil iyileştirilmesi (öncelik: Aralık, Dicle, Sanayi)
- Damgalamadan uzak tedavi ve psikolojik danışmanlık mekanizmaları
- Kolluk-gençlik güven ilişkisinin orantılı, caydırıcı bir yaklaşımla yeniden inşası
- Seyrantepe, Altıok, Kurtuluş gibi veri kısıtlı mahallelerde ek saha çalışması

4. SİLVAN İLÇESİ

Genel Değerlendirme

Silvan araştırması, bağımlılığın yanı sıra intihar vakalarını da kapsamına almıştır. Kentte uyuşturucu kullanımının yaygın olduğuna inananların oranı %83,8 iken, kendi çevresinde kullanıcı olduğunu kabul edenlerin oranı düşüktür — bu durum 'koruma/üstünü örtme' refleksi ya da algı-gerçek uyumsuzluğu olarak değerlendirilmektedir. Kale Mahallesi'nde tanımlanan 'çöküş döngüsü' (işsizlik→madde→suç→sosyal çözülme→yalnızlaşma→madde) ilçenin en kritik bulgularından biridir.

Mahalle Bazlı Sorun Tespiti ve Öneriler

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Kale	– Metruk yapılar ve 'dere' bölgesi açık alan uyuşturucu tüketim merkezi haline gelmiş – 'Kova/kapak' yöntemiyle esrar satışı normalleşmiş (kapak başı 100 TL) – Ekonomik baskı hırsızlığa ve küçük ölçekli şiddete yol açıyor – Toplumsal 'çöküş döngüsü': işsizlik→madde→suç→sosyal çözülme	– Metruk binaların yıkımı, dere bölgesinin spor/kültür alanına dönüştürülmesi – Psikolojik destek, meslek eğitimi, sanat atölyesi merkezi – Mahalle dayanışma grupları
Tekel	– Düşük gelir, güvencesiz istihdam; gençlerde geleceksizlik – Ekonomik nedenlerle eğitimden erken kopuş – Madde ticareti alternatif geçim kaynağına dönüşmüş – Hırsızlık ve kısmi bireysel silahlanma	– Rehabilitasyon/danışmanlık merkezi – Burs, eğitim destek evi, meslek edindirme kursu – Sosyal destek temelli (yalnızca güvenlikçi olmayan) politika
Mescit	– Yetersiz ışıklandırma; madde bağımlılarının şiddete eğilimi – Yetersiz/pahalı otopark alanları – Kadınlar güvensiz hissediyor	– Aydınlatma ve mahalle bilinçlendirme – Sosyalleşme alanlarının artırılması
Bahçelievler	– Düşük eğitim düzeyi, işsizlik – İntihar artışı algısı (tanıklık/travma bildirimleri) – Kullanımı kabul etmede çekingenlik	– Eğitime yeniden dahil etme programları – Psikolojik destek evleri – Kadınlara yönelik alternatif sosyal imkânlar
Yenişehir	– Çocuk oyun alanı ve ışıklandırma eksikliği – Feodal yapı madde dolaşımını kolaylaştırıyor; aile şiddeti intiharı artırıyor – Belediyeden genel memnuniyetsizlik	– Kadın dayanışma merkezi – Park/bahçelerde eğitim, atölye, psikososyal destek hizmeti – Temizlik ve konteyner artışı
Feridun	– Madde sorunları yüksek düzeyde; kadınlar akşam güvensiz – Yol/kaldırım sorunu; toplu taşıma eksikliği – Bağımlı bireylerle doğrudan temas (biri kendi iradesiyle bırakmış, biri kullanmaya devam)	– Uyuşturucuyla mücadele platformunda gençlerin aktif rolü – Halk meclislerinin yeniden kurulması – Güvenli sosyal alanlar

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Yüksek	– Esrar kullanımı yoğun; ailelerin kapalılığı – İntihar ile işsizlik/gelecek kaygısı ilişkilendiriliyor	– İstihdam odaklı gelecek kaygısını azaltıcı projeler
Selahattin	– Madde kolay erişilebilir; genç yaşta bağımlılık – Altyapı çalışmaları sonrası bozuk bırakılan yollar – TOKİ bölgesinde toplu taşıma yetersizliği	– Ortak tedavi merkezi – Toplu taşıma seferlerinin artırılması – Haftalık sinema/kültürel etkinlik
Cami	– Kadınlar taciz/güvensizlik bildiriyor; okul çıkışlarında alenen esrar kullanımı – Park denetimi yetersiz	– Park denetiminin artırılması – Kadınlar için AVM/sosyalleşme alanı
Bağlar (Silvan)	– Genç kızlar gece güvensiz hissediyor – 15 yaşında okulu bırakıp esnaflık yapan çocuklar – Belediye tesislerinden haberdarlık düşük	– Gece aydınlatması – Belediye tesislerinin tanıtımı ve erişiminin kolaylaştırılması
Konak	– Park/sosyalleşme alanı yetersizliği – İstihdam sorunu; feodal yapı madde dolaşımını kolaylaştırıyor – Aile şiddeti intihar döngüsünü artırıyor	– İstihdam programları – Aile içi şiddeti önleyici destek

İlçe Geneli Öncelikli Öneriler

- Metruk bina ve 'dere' gibi denetimsiz alanların ıslahı/dönüşümü
- Psikolojik destek, meslek eğitimi, sanat atölyesi sunan merkezler
- Mahalle dayanışma grupları ve halk meclisleri
- Kadınlar için dayanışma/sosyalleşme merkezleri (taciz/şiddet başvuru hattı dahil)
- İntihar riskini azaltmaya yönelik aile içi şiddet ve baskıcı geleneksel yapıyla mücadele/bilinçlendirme
- Park aydınlatması, güvenlik kamerası, alt-üst geçit eksikliklerinin giderilmesi
- Toplu taşımanın (özellikle TOKİ bölgesi) güçlendirilmesi
- İstihdam garantili mesleki kurslar

5. DERİK (Mardin) İLÇESİ

Genel Değerlendirme

Derik'te (Mardin) madde kullanım düzeyinin toplumsal olarak gizlenmeye çalışıldığı ancak sanılandan yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Halkın büyük kısmı uyuşturucunun Diyarbakır'dan gelen pazarcı araçlarıyla (sebze-meyve arasında saklanarak) ilçeye girdiğini iddia etmektedir. Kırsal mahallelerde (Atlı, Boyaklı, Kovanlı) veri kısıtlı olmakla birlikte kenevir varlığı doğrudan gözlemlenmiştir.

Mahalle Bazlı Sorun Tespiti ve Öneriler

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Dağ	– Metruk evlerde en yoğun madde kullanımı – Işıklandırma eksikliği, bozuk yollar, uzun süreli elektrik/su kesintisi – Sokak hayvanlarının bir kısmı metruk evlerde hırçınlaşıyor	– Metruk evlerin yıkımı/güvenlik gözetimi – Altyapı (yol/elektrik/su) yatırımı
Zeytinpınar	– Madde kullanımı yoğun; hırsızlık fazla -Madde kullanımı ve hırsızlık yaygın. -Özellikle kadınlar kendini güvensiz hissediyor. – Taciz ve rahatsız edici davranışların arttığı ifade ediliyor.	– Güvenlik kamerası sayısının artırılması ve caydırıcı yaptırım – Park güvenliği ve istihdam programları
Küçükpınar	– Madde satıcılarının bilindiği ancak müdahale edilmediği algısı – Belediye-halk iletişim kopukluğu	– Yol/aydınlatma iyileştirmesi – Belediye-halk iletişim kanallarının güçlendirilmesi
Kale	– Madde Diyarbakır üzerinden pazarcılarla geliyor iddiası – Metruk ev kullanımı (Dağ Mah. ile ortak) – Kadınlara yönelik sosyal/kültürel alan yokluğu	– Amed'e sevk dahil tedavi erişiminin sağlanması – Kadına özel sosyal/kültürel alan
Cevizpınar	– Alkol kullanımı yaygın; genç nüfus oranı düşük – Yol, aydınlatma, park eksikliği – İçme suyu/elektrik altyapı sorunları	– Altyapı yenileme – Spor tesisi yatırımı
Tepebağ	– Bozuk yol ve yetersiz aydınlatma – Park/sosyal alan neredeyse yok – Su/elektrik kesintileri; dışarıdan gelen satıcılarla madde girişi	– Yol/aydınlatma çalışması – Sosyal alan ve spor tesisi – Bilinçlendirme kampanyası ve tedavi merkezi – Su/elektrik altyapısının yenilenmesi
Söğütözü	– Mezarlık çevresi madde kullanım buluşma noktası – Bozuk yol; okul/mezarlık çevresinde aydınlatma eksik – Kanalizasyon kaynaklı koku/sağlık riski	– Mezarlık çevresinde denetim ve aydınlatma – Gençlik/spor merkezi kurulması

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Atlı (kırsal)	– Kırsalda madde verisi sınırlı (alkol hariç); dağınık mezra yapısı -Tarım dışı dönemde gençler boşta kalıyor	– Spor kompleksi/halısaha – Tarım dışı dönem için istihdam
Boyaklı (kırsal)	– Kanalizasyon yokluğu sağlık riski oluşturuyor – Hizmet erişimi kısıtlı	– Kanalizasyon altyapısı – Temizlik/konteyner hizmeti
Kovanlı (kırsal)	– Sözlü inkâra rağmen kenevir bitkisi gözlemlenmiş – Bozuk yol; okul önü kanalizasyon sorunu	– Yol onarımı – Kanalizasyon tamiri

İlçe Geneli Öncelikli Öneriler

- Yol ve aydınlatma çalışmalarının ilçe genelinde önceliklendirilmesi
- Sosyal/sportif alanların (spor sahası, gençlik merkezi) artırılması
- Uyuşturucuyla mücadelede etkin denetim + sosyal destek temelli politika
- Dışarıdan (özellikle pazarcı ağları üzerinden) madde girişinin denetlenmesi
- Su/elektrik altyapısının yenilenmesi (özellikle Dağ, Cevizpınar, Tepebağ, kırsal mahalleler)
- Kadınlara özel dayanışma ve sosyalleşme merkezleri
- Kırsal mahallelerde (Atlı, Boyaklı, Kovanlı) ek/derinlemesine saha çalışması ve hizmet erişimi

6. ERGANİ İLÇESİ

Genel Değerlendirme

Ergani'de mahalleler arası refah/gelir eşitsizliği belirgindir; görece yoksul mahallelerde (Şirinevler vb.) madde kullanımı daha yaygın görülmektedir. Halkın ortak şikâyeti bozuk yol/kaldırım/çöp ve madde sorunudur. Çarşıya yakın eski mahalleler ile mezarlık/metruk alan çevreleri kullanımın en yoğun görüldüğü noktalar olarak öne çıkmaktadır. Kadınların sokak güvenliği algısı erkeklere göre belirgin şekilde düşüktür.

Mahalle Bazlı Sorun Tespiti ve Öneriler

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Şirinevler	– Görece düşük refah düzeyi; madde kullanımı yaygın – Bozuk yol, kaldırım yokluğu, çevre temizliği sorunu – Torbacı kimliği bilinmiyor; yoksulluk madde kullanımına gerekçe gösteriliyor	– Yoksullukla mücadele/istihdam odaklı önleme – Altyapı ve temizlik yatırımı
Dicle (Ergani)	– Diğer mahallelere göre daha yüksek refah; yine de madde kullanımı bilgisi var – Bina arkası/ara sokaklarda kullanım	– Sokak aydınlatması ve devriye
Bagür	– Ulaşım ve yol sorunu – Kadınlar kendini güvende hissetmiyor (erkekler aksini bildiriyor)	– Yol yapımı – Kadın güvenliğine yönelik aydınlatma/devriye
İstasyon	– Madde kullanımı yaygınlaşıyor, önlem yok – Kadınlar madde kullananlar yüzünden tedirgin – Kullanıcılar ankette gizleme eğiliminde	– Kadın güvenliği odaklı devriye/aydınlatma – Gizli/utanç kültürünü azaltacak gönüllü başvuru mekanizması
Makam Dağı	– Erkeklerde satıcı+kullanıcı profili yaygın; kadınlar anket cevaplarında çekingen – Kendi tüketimi için esrar yetiştirme vakaları	– Farkındalık ve önleme programları – Yerinde tarımsal/istihdam alternatifleri
Saray	– Yeni reşit erkeklerde alkol/madde normalleşmiş; çok erken başlama yaşı – Kadınlar sokak güvenliğinden endişeli – Okula devamsızlık madde kullananlarda yaygın	– Erken yaş önleme/bilinçlendirme programı – Okula devam destek mekanizmaları
Adnan Menderes	– Merak/özenti kaynaklı başlama; aile içi normalleşme (akraba yönlendirmesi) – Denetimsizlik nedeniyle açık kullanım – İstihdam ve sosyal hayat kısıtlılığı	– Okul temelli farkındalık çalışmaları – İstihdam ve sosyal aktivite alanı yaratılması
Kemertaş	– Düşük sosyoekonomik düzey, eğitim ve aile sorunlarıyla ilişkili madde bağımlılığı – Toplumsal duyarsızlık/normalleşme	– Toplumu ve gençleri bilinçlendirme çalışmaları

Mahalle	Tespit Edilen Başlıca Sorunlar	Öneriler
Namık Kemal	– Sakinler kullanımı 'dışarıdan gelenlere' bağlıyor (inkâr eğilimi) -Kullanım yaşı çok düşük (metruk alanlarda çocuklar)	– Metruk alan denetimi – Toplumsal inkârı azaltacak açık iletişim/bilinçlendirme
Fatih (Ergani)	– Başboş köpek sorunu; güvenlik endişesi – Metruk evler ve sokak aralarında yoğun madde kullanımı – Boş/sahipsiz evler kullanımını kolaylaştırıyor	– Başboş hayvan yönetimi – Metruk ev denetimi/dönüşümü
Kemaliye	– Mezarlığa yakın kesimlerde yoğun kullanım – Sokak aydınlatmasının kasten kırıldığı iddiası – Halkın %70'e yakınının kullandığı algısı (abartılı da olsa yaygınlık algısı yüksek)	– Mezarlık çevresi aydınlatma ve denetim – Aydınlatma altyapısının korunması (vandalizme karşı)

İlçe Geneli Öncelikli Öneriler

- Yol, kaldırım ve altyapı sorunlarının ilçe genelinde acil giderilmesi
- Park, mezarlık ve metruk alan çevrelerinde aydınlatma ve düzenli devriye
- Kadın güvenliği algısındaki belirgin cinsiyet farkını azaltacak hedefli önlemler
- Gençler için sosyal/kültürel alan (AVM, etkinlik alanı) eksikliğinin giderilmesi
- Yoksul mahallelerde (Şirinevler vb.) istihdam odaklı önleme çalışmaları
- Dışarıdan (özellikle çevre il/ilçe güzergâhları) madde girişini denetleyecek işbirliği
- Toplumsal inkâr/normalleşme eğilimini kırmaya yönelik açık iletişim ve bilinçlendirme kampanyaları

7. İlçeler Arası Karşılaştırmalı Tematik Değerlendirme

Beş ilçenin mahalle bazlı bulguları bir araya getirildiğinde, coğrafi ve idari farklılıklara rağmen tekrar eden ortak temalar öne çıkmaktadır. Bu temalar, müdahalelerin yalnızca bireysel/ailevi düzeyde değil, mekânsal ve kurumsal düzeyde de tasarlanması gerektiğine işaret etmektedir.

Tema	Bulgu Özeti	Görüldüğü İlçe(ler)
Mekansal örüntü	Metruk bina, denetimsiz park, mezarlık/dere gibi 'gözden ırak' alanlar her ilçede madde satış/kullanımının merkezi haline gelmiştir.	Bağlar, Bismil, Silvan, Derik, Ergani
Okul çevresi riski	Okul çıkışı/çevresinde madde teminine dair bağımsız gözlemler.	Bismil (Ulutürk Ort.), Ergani, Bağlar
Ekonomik yoksunluk / istihdamsızlık	Madde kullanımının temel yapısal nedeni olarak işsizlik ve düşük gelir neredeyse tüm mahallelerde vurgulanmıştır.	Tüm ilçeler
Aydınlatma ve fiziksel güvenlik	Yetersiz/kasıtlı olarak bozulan sokak-park aydınlatması, madde kullanımını kolaylaştıran ortak bir bulgudur.	Tüm ilçeler
Kadınların güvenlik algısı	Kadınlar erkeklere kıyasla belirgin şekilde daha güvensiz hissediyor; taciz ve kısıtlı sosyalleşme alanı ortak şikayet.	Tüm ilçeler
Kolluk kuvvetleriyle ilişki	Bir yandan orantısız/sert müdahale şikayeti, diğer yandan yetersiz caydırıcılık algısı bir arada bulunuyor.	Bismil, Bağlar, Ergani, Derik
Belediyeye güven zafiyeti	Hizmet taleplerinin karşılanmadığı algısı, belediyeyle bağın zayıflamasına yol açıyor.	Tüm ilçeler
Damgalanma ve inkâr	Bireyler/aileler kendi çevresindeki kullanımı kabul etmekte çekingen; tedaviye yönelik güvensizlik yaygın.	Tüm ilçeler
İntihar ile bağlantı	Özellikle Silvan'da madde bağımlılığı, aile içi baskı/şiddet ve intihar eğilimleri arasında ilişki gözlemlenmiştir.	Silvan (özellikle)
Dış kaynaklı tedarik algısı	Maddenin 'dışarıdan' (başka mahalle/il, pazarcı ağları) geldiği yönünde yaygın söylem; yerel sorumluluğun dışsallaştırılması riski.	Derik, Ergani, Bağlar

8. Genel Öncelikli Eylem Önerileri

Yukarıdaki ilçe ve mahalle bazlı bulgular ışığında, kısa, orta ve uzun vadeli olarak sınıflandırılmış öncelikli eylem önerileri aşağıda sunulmaktadır.

Kısa Vadeli (0-6 ay): Mekânsal ve Denetimsel Müdahaleler

- Metruk bina/arazi ve gözden ırak alanların (dere, mezarlık çevresi vb.) tespiti, yıkım/ıslah önceliklendirmesi
- Park ve okul çevrelerinde aydınlatmanın onarılması ve sürekli bakımının sağlanması
- Öncelikli/riskli mahallelerde (rapor genelinde işaretlenen) hedefli, orantılı kolluk devriyesi
- Belediye hizmetlerine (temizlik, konteyner, yol bakımı) ilişkin acil taleplerin ilçe bazında önceliklendirilmesi

Orta Vadeli (6-18 ay): Sosyal Altyapı ve Önleme

- Gençlik merkezleri, spor/sanat atölyeleri ve sosyalleşme alanlarının mahalle bazında açılması
- Okul temelli önleme ve farkındalık programları (özellikle risk teşkil eden okul çevreleri)
- Kadınlara özel dayanışma/sosyalleşme merkezleri ve şiddet/taciz başvuru hatları
- Damgalamadan uzak, gizlilik esaslı danışmanlık ve yönlendirme mekanizmaları
- Mahalle dayanışma grupları, halk meclisleri gibi yerel katılım mekanizmalarının teşviki

Uzun Vadeli (18+ ay): Yapısal Dönüşüm

- İstihdam garantili mesleki eğitim programları ve genç istihdamını artırıcı teşvikler
- Altyapı yatırımları (yol, su, elektrik, kanalizasyon) ile yaşam kalitesinin iyileştirilmesi
- Tedavi/rehabilitasyon kapasitesinin (AMATEM ve benzeri) yerelde erişilebilir hale getirilmesi
- Kolluk-toplum güven ilişkisini yeniden inşa edecek, hesap verebilirlik içeren protokoller
- İlçe/mahalle düzeyinde düzenli veri toplama ve izleme mekanizmasının kurumsallaştırılması
- Belediyeler, bağımlılıkla mücadelede yalnızca önleyici çalışmalarla sınırlı kalmamalı; danışmanlık, yönlendirme, psikososyal destek ve rehabilitasyon hizmetleri sunabilecek merkezler kurmalı ve ilgili sağlık kurumlarıyla kalıcı işbirliği mekanizmaları oluşturmalıdır.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Sonuç

Bu araştırma, Diyarbakır'ın Bağlar, Bismil, Ergani ve Silvan ilçeleri ile Mardin'in Derik ilçesinde gençler arasında madde bağımlılığına ilişkin saha verilerini mahalle ölçeğinde analiz ederek, bağımlılık olgusunun çok katmanlı ve yapısal bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır. Araştırmanın en önemli bulgusu, bağımlılığın bireysel tercihlerle açıklanamayacağı; tarihsel, ekonomik, toplumsal ve mekânsal süreçlerin kesişiminde şekillenen karmaşık bir olgu olduğudur.

Saha bulguları, gençlerin yaşam deneyimlerinin yalnızca bugünkü sosyoekonomik koşullar tarafından değil, bölgenin uzun dönemli tarihsel dönüşümleri tarafından da biçimlendirildiğini göstermektedir. 1990'lı yıllarda yoğunlaşan zorunlu yerinden edilmeler, kırdan kente gerçekleşen kitlesel göç hareketleri, hızlı ve plansız kentleşme süreçleri, uzun yıllar devam eden silahlı çatışmaların toplumsal etkileri ve kuşaklar boyunca devam eden ekonomik kırılganlıklar, araştırma kapsamındaki mahallelerin sosyal dokusunu önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu süreçler, dayanışma ağlarının zayıflamasına, mekânsal eşitsizliklerin derinleşmesine ve gençlerin yaşam fırsatlarının sınırlandırılmasına katkıda bulunan tarihsel dinamikler olarak değerlendirilmelidir.

Araştırmada öne çıkan bir diğer sonuç, gençlerin yalnızca ekonomik yoksulluk değil, aynı zamanda "gelecek yoksulluğu" olarak tanımlanabilecek bir durumla karşı karşıya bulunmalarındır. Eğitimden erken kopuş, güvenceli istihdam olanaklarının sınırlılığı, kültürel ve sportif faaliyetlere erişimde yaşanan eşitsizlikler, kamusal alanların güvenli ve kapsayıcı olmaması ile psikososyal destek mekanizmalarının yetersizliği, gençlerin yaşam ufkunu daraltan temel etkenler olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, madde kullanımını doğrudan açıklamasa da bağımlılık riskini artıran yapısal kırılganlıkları güçlendirmektedir.

Mahalle ölçeğinde elde edilen bulgular, bağımlılık riskinin mekânsal olarak yoğunlaştığını göstermektedir. Metruk yapılar, yeterince aydınlatılmayan parklar, okul çevreleri ve denetimsiz kamusal alanlar, gençlerin riskli davranışlarla karşılaşma olasılığını artıran ortak mekânsal özellikler olarak dikkat çekmektedir. Buna karşılık güvenli sosyal alanların, gençlik merkezlerinin, kültürel etkinliklerin ve spor alanlarının yetersiz olması, koruyucu sosyal mekanizmaların zayıf kalmasına neden olmaktadır.

Araştırma aynı zamanda kadınlar ve çocuklar açısından kamusal alan kullanımında yaşanan eşitsizlikleri de görünür kılmaktadır. Güvenlik kaygıları nedeniyle özellikle kadınların kamusal yaşamdan çekilmesi, mahallelerde doğal sosyal denetimin zayıflamasına yol açmakta; kamusal alanların belirli gruplar tarafından daha yoğun kullanılmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle güvenli kamusal alanların artırılması yalnızca fiziksel çevrenin iyileştirilmesi değil, aynı zamanda toplumsal kapsayıcılığın güçlendirilmesi açısından da önem taşımaktadır.

Araştırmanın ulaştığı temel sonuçlardan biri de bağımlılıkla mücadelenin yalnızca güvenlik politikaları veya tedavi hizmetleriyle sınırlı kalamayacağıdır. Güvenlik tedbirleri, sağlık hizmetleri, eğitim politikaları, sosyal hizmetler, gençlik çalışmaları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında güçlü bir koordinasyon kurulmadığı sürece bağımlılığın yapısal nedenlerini ortadan kaldırmak mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla

bağımlılıkla mücadele, cezalandırıcı değil önleyici; kısa vadeli değil uzun vadeli; parçalı değil bütünsel bir sosyal politika yaklaşımına dayanmalıdır.

Politika Önerileri

Araştırma bulguları doğrultusunda aşağıdaki politika önerilerinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

1. Mahalle Temelli Önleme Politikaları

Her ilçede mahalle ölçeğinde "Risk ve Koruyucu Faktör Haritaları" hazırlanmalı; fiziksel çevre, eğitim göstergeleri, sosyal hizmetlere erişim ve genç nüfus yoğunluğu birlikte değerlendirilerek öncelikli müdahale alanları belirlenmelidir. Tek tip ilçe politikaları yerine mahalleye özgü müdahale modelleri geliştirilmelidir.

2. Erken Uyarı ve Erken Müdahale Sistemi

Milli Eğitim Bakanlığı, sağlık kuruluşları, belediyeler ve sosyal hizmet birimleri arasında veri paylaşımına dayalı bir erken uyarı mekanizması oluşturulmalıdır. Okul devamsızlığı, eğitimden kopuş, çocuk işçiliği, aile içi kırılganlık ve psikososyal risk göstergeleri birlikte izlenerek erken müdahale sağlanmalıdır.

3. Gençlik Merkezlerinin Yeniden Yapılandırılması

Gençlik merkezleri yalnızca sosyal etkinlik düzenleyen kurumlar olmaktan çıkarılmalı; psikolojik danışmanlık, mesleki yönlendirme, sanat, spor, dijital beceri eğitimi ve bağımlılığın önlenmesine yönelik programların birlikte yürütüldüğü çok amaçlı merkezlere dönüştürülmelidir.

4. Psikososyal Destek Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması

Mahalle ölçeğinde çalışan mobil psikososyal destek ekipleri kurulmalı; çocuklar, gençler ve aileler için ücretsiz psikolojik danışmanlık ve grup çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır. Bağımlılık tedavisinde yalnızca bireyin değil, ailenin de desteklenmesini esas alan bütüncül modeller geliştirilmelidir.

5. Eğitimde Kalmayı Destekleyen Programlar

Okul terkini azaltmaya yönelik burs, rehberlik, akademik destek ve sosyal etkinlik programları güçlendirilmelidir. Risk altındaki öğrenciler için okul, aile ve sosyal hizmet kurumları arasında düzenli izleme mekanizmaları oluşturulmalıdır.

6. Genç İstihdamı ve Sosyal Koruma

Mesleki eğitim, staj, girişimcilik destekleri ve yerel istihdam programları artırılmalı; özellikle eğitim dışında kalan gençlerin iş gücü piyasasına katılımını kolaylaştıracak mekanizmalar geliştirilmelidir. Genç işsizliği yalnızca ekonomik değil, bağımlılığın önlenmesine katkı sunan koruyucu bir sosyal politika alanı olarak ele alınmalıdır.

7. Güvenli Kamusal Alan Programı

Parklar, spor alanları, okul çevreleri ve terk edilmiş yapılar güvenlik, erişilebilirlik ve sosyal kullanım açısından yeniden düzenlenmelidir. Aydınlatma sistemleri iyileştirilmeli, metruk yapılar rehabilite edilmeli ve kamusal alanların farklı yaş grupları tarafından güvenli kullanılmasını sağlayacak tasarım ilkeleri benimsenmelidir.

8. Tarihsel ve Toplumsal Travmaya Duyarlı Hizmetler

Uzun süreli çatışma, zorunlu yerinden edilme ve toplumsal travma deneyimlerinin etkilediği bölgelerde sunulan psikososyal hizmetler, travma bilgisine dayalı yaklaşımlarla güçlendirilmelidir. Özellikle çocuklar ve gençler için dayanıklılığı artıran programlar geliştirilmelidir.

9. Katılımcı Yerel Yönetişim

Belediyeler, muhtarlıklar, üniversiteler, gençlik örgütleri, kadın örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının düzenli olarak bir araya geldiği "Mahalle Gençlik ve Sosyal Dayanıklılık Kurulları" oluşturulmalıdır. Politika geliştirme süreçlerine gençlerin doğrudan katılımı sağlanmalıdır.

10. İzleme ve Değerlendirme Sistemi

Bağımlılıkla mücadele politikalarının etkisini ölçmek amacıyla düzenli veri toplanmalı; uygulanan programlar bağımsız akademik kurumlar tarafından değerlendirilmelidir. Yerel yönetimler ve kamu kurumları için ortak performans göstergeleri belirlenmeli, politika sonuçları şeffaf biçimde kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

SON DEĞERLENDİRME

Bu araştırma, bağımlılığın yalnızca sağlık veya güvenlik alanının konusu olmadığını; sosyal adalet, eğitim, kentleşme, gençlik politikaları ve yerel kalkınma ile doğrudan ilişkili bir toplumsal mesele olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle etkili bir mücadele için gençlerin yalnızca risklerden korunması değil, aynı zamanda haklarına erişebilen, eğitimde kalabilen, güvenceli istihdama ulaşabilen, güvenli kamusal alanları kullanabilen ve karar alma süreçlerine katılabilen bireyler olarak güçlendirilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın ortaya koyduğu bulgular, bağımlılıkla mücadelenin güvenlik, sağlık, eğitim ve sosyal politikaları birbirinden ayıran değil; bu alanları ortak bir toplumsal dayanıklılık stratejisi altında bütünleştiren bir yaklaşımla yürütülmesi gerektiğini göstermektedir. Böyle bir yaklaşım, yalnızca madde kullanımını azaltmayı değil, aynı zamanda gençlerin yaşam kalitesini yükseltmeyi, toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı ve bölgenin sosyal bütünleşmesini güçlendirmeyi hedeflemelidir.